

ASPECTE PRIVIND EXPRIMAREA POLITICII ÎN SPAȚIUL PUBLIC. TRADITIA PROTESTELOR „DE LUNI SEARA” DIN GERMANIA DE EST*

Miroslav Stanici**

Abstract: *In this paper I will study the protests which took place every single Monday in Eastern Germany. This tradition of protest has roots in the year 1989 in the city of Leipzig when the protesters went out to the streets with the message “Wir sind das Volk”/ “We are the people”. The protest was peaceful but very decisive in the bigger process of Germany’s unification. This tradition of Monday protests returned in the past years in Eastern Germany. The City of Halle from the land of Saxony Anhalt is the new scene of this protest. This time around the protest its organized by the Germany’s far right with the participation of the members of PEGIDA ((Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes) and also other kind of members belonging to ultra nationalist groups. This kind of protest has triggered single time a reply from the anti radicalism movement. Members of the socialist and ecologist parties are involved in this counterdemonstration, along with young independent protesters and left-wingers. Both protests happened in the same time and the same place, being separated by a tight buffer zone measuring just ten meters. Law Enforcement troops prefer to observe from aside the groups. In my exposure I will introduce the method of observation. I will use also the interview method to approach my subject, but I will also engage with some elements of Erving Goffman’s theory of dramaturgy. I will develop an analysis of this protest identifying the major themes of debate. I will also take into account the strategies of both groups and I will look also in the repertoire of messages. I propose the following research hypothesis: although the two groups are politically antagonistic and have opposed values, they have similar behaviors.*

Keywords: Protest, Repertoire, Radicals, interaction ritual, Dramaturgy of movement.

Pașii spre reunificarea Germaniei.

La sfârșitul anilor '80, în Germania de Est situația economică era deplorabilă, iar acest lucru care i-a determinat pe o parte locuitorii de aici să emigreze în vest. Republica Democrată Germană (Germania de Est) s-a confruntat, imediat după al doilea război mondial, cu o scădere demografică, iar din 19 milioane de cetățeni în

* Redactarea acestei lucrări a fost posibilă cu suport financiar oferit în cadrul proiectului „Educație antreprenorială și consiliere profesională pentru doctoranzi și cercetători postdoctorali în vederea organizării transferului de cunoaștere din domeniul științelor socio-umaniste către piața muncii (ATRiUM)”: POCU/380/6/13/123343, cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Capital Uman 2014-2020.

** Doctorand, Universitatea de Vest Timișoara; e-mail: miroslavstanici@yahoo.com

„Anuarul Institutului de Istorie «George Barițiu» din Cluj-Napoca. Series Historica”, LIX, 2020, LIX, 2020, Supliment, 2, *Lucrările conferinței internaționale online „ROMANIA-ITALIA-EUROPA. Evoluții istorice - Dinamici culturale - Relații internaționale”, 16-18 septembrie 2020*, p. 555-565.

1947 s-a ajuns la 16 milioane până în 1989. Datoria publică a RDG era și ea la un nivel foarte ridicat. Partidul Comunist s-a pronunțat ca fiind împotriva oricărui fel de reformă, respingând inclusiv Perestroika lui Gorbaciov. Acest scepticism a determinat o scădere a încrederii est-germanilor în proprii conducători. O parte din acest sentiment de nemulțumire s-a instalat și în rândurile nomenclaturii comuniste dar, în ciuda acestei tendințe, conducerea partidului a insistat să obțină 99% din voturi la alegerile locale din luna mai 1989¹.

Momentul alegerilor locale era și el unul simbolic, se împlineau 40 de ani de la înființarea RDG. Cetățenii erau chemați să răspundă prin DA sau NU dacă erau de acord cu oficialii propuși. Partidul a acceptat și cererea (constituțională, de altfel), a unor pastori evangheliști care solicitau observarea acestui referendum. După încheierea lui, observatorii au estimat că procentul celor care au răspuns NU era de minim 10%. Mai mult, la Berlin procentul celor care au răspuns NU era de 50%².

„Alegerile au fost în mod grosolan falsificate. Au stârnit proteste și în șase luni acest lucru avea practic să genereze căderea zidului”, afirma Keno Versek³.

Presăși de media germană din vest, conducerea partidului comunist avea să recunoască faptul că „s-au produs câteva greșeli”, lucru care avea să-i stârnească și mai tare pe locuitorii din RDG. Între timp, o figură importantă pentru opoziția la regimul comunist, dizidenta Bärbel Bohley, a fost mai întâi arestată de autoritățile din Germania de Est și mai apoi expulzată. Când a revenit în Berlin, ea a început să organizeze manifestații. În acest timp, în Leipzig, rugăciunile de luni ale pastorului Christian Führer s-au transformat treptat în manifestații.

Valul tot mai mare de refugiați est-germani din Ungaria și Cehoslovacia, în 1989, avea să determine autoritățile din cele două țări să ia în considerare oferirea de liberă trecere spre vest. Decizia politică avea să fie în favoarea refugiaților est-germani. Opt trenuri aveau să plece din Praga către Republica Federală Germania (Germania de Vest), via Dresda (oraș care aparținea RDG). Acest lucru i-a înfricoșat pe refugiați, care se temeau de faptul că puteau fi arestați de autoritățile est-germane. Odată ajuns la Dresda trenul cu refugiați a fost luat cu asalt de alți oameni care doreau să ajungă în vest și au avut loc ciocniri violente cu forțele de ordine. Deși comunicarea era una închisă, veștile de la Dresda s-au răspândit în întreaga Germanie. Atunci, 12.000 de protestatari au ieșit pe străzile din Leipzig cu lumânări aprinse. La scurtă vreme, Gorbaciov face o vizită în Germania de Est și sugerează conducerii din biroul politic al Partidului Comunist că Erich Honecker (conducător al RDG din 1971) ar trebui schimbat⁴.

¹<https://www.dw.com/ro/reunificarea-germaniei-la-ce-bun-s-o-sărbătorim/a-40790620>, accesat la data de 15.10.2020.

² <https://www.digi24.ro/special/campanii-digi24/1989-anul-care-a-schimb-lumea/zidul-berlinului-luat-cu-asalt-in-9-noiembrie-1989-319082>, accesat la data de 15.10.2020.

³ *Ibidem*.

⁴ <https://www.digi24.ro/special/campanii-digi24/1989-anul-care-a-schimb-lumea/caderea-zidului-berlinului-falsificarea-alegerilor-a-dat-startul-protestelor-319105>, accesat la data de 15.10.2020.

Dincolo de celebrul slogan „Wir sind das Volk”, au fost strigate și alte mesaje, cum ar fi „Gorbi, salvează-ne!”. Un număr de 200 de persoane au fost arestate după ciocnirile de la Dresda, în timp ce în Leipzig protestele au continuat. Kurt Masur, un dirijor respectat, a reușit să-i adune la masa discuțiilor pe liderii protestatarilor din Leipzig și pe membrii biroului de conducere al partidului comunist. Negocierea dintre cele două părți avea să ducă la schimbarea lui Erich Honecker cu Egon Krenz, bineînțeles prin votul unanim atât de des întâlnit în structurile comuniste. La scurtă vreme a avut loc și căderea zidului Berlinului, iar orașul Leipzig a fost declarat oraș erou⁵.

Revenirea la tradiția protestelor

În primii ani ai secolului al XXI-lea, tradiția protestelor de luni seara începe să revină în estul Germaniei acum unificate. De data aceasta, protestarii, deși se doreau continuatorii protestelor din 1989, aveau cu totul alte teme. De exemplu, din 2008 până astăzi putem regăsi motive precum criza economică, anti-globalizarea sau anti-capitalismul. Acest gen de proteste au loc, după cum spuneam, în fiecare luni seara, în cele mai importante orașe ale fostei RDG, în Dresda, Leipzig și Halle. În ultima perioadă ele s-au intensificat și ocupă spații tot mai importante în agendele publice, iar în 2015 principala temă de dezbatere a acestor proteste a fost imigrația, Germania fiind serios afectată de numărul mare al refugiaților. Alte teme subiacente au fost anti-globalizarea și euroscepticismul. S-a mai protestat împotriva cartelizării și manipulării de către presă a acestor subiecte, dar și împotriva imperialismului american.

Acest tip de proteste, pe astfel de teme, a fost denunțat rapid de o altă parte a societății, de alți activiști, ca fiind manifestații ultra-naționaliste, radicale sau chiar naziste. Așadar, pentru fiecare temă menționată mai sus au fost dezvoltate alte contra-teme, exprimate la rândul lor în contra-proteste. Am participat la astfel de manifestații în Halle, localitate situată în estul Germaniei, la 40 de kilometri de Leipzig și la 170 de Berlin. Halle este un oraș universitar de 200.000 de locuitori și găzduiește în fiecare seară de luni aceste două proteste numite generic „Montagdemonstration” („Demonstrația de luni”).

Îmi propun să dezvolt o analiză care să evidențieze marile teme de dezbatere ale acestor manifestații. De asemenea, îmi propun să identific strategiile pe care cele două grupuri care protestează le adoptă și îmi doresc să mă concentrez pe repertoriul de mesaje ale celor două mulțimi. În plus, îndrăznesc să introduc în analiza mea și o ipoteză conform căreia, deși cele două grupări sunt antagonice politic și au valori radical opuse, comportamentul lor, repertoriul manifestărilor, este similar. Îmi propun să folosesc în analiză metoda observației participative, a interviurilor și elemente din teoria lui Erving Goffman privind „construcția dramaturgică” a protestelor.

Așadar, în prima parte voi analiza elementele de ordin fizic, social, al celor două spații de protest. În partea a doua analizez temele de protest asociate celor două zone, atât din punct de vedere al diferențelor cât și al asemănărilor, iar în

⁵ *Ibidem.*

ultima parte mă voi îndrepta către strategiile celor două mulțimi. Voi încerca să pun în dezbatere ipoteza formulată mai sus, pentru ca mai apoi să mă îndrept către concluzii. Despre interviurile strânse menționez că sunt realizate în intervalul 26 octombrie 2015 - 23 noiembrie 2015. Sunt patru interviuri, două dintre ele realizate cu liderii celor două facțiuni. Pe parcursul perioadei de strângere a datelor au fost și multe discuții informale cu membri ai ambelor grupuri.

Cele două spații ale protestelor din Marktplatz

Ervin Goffman aduce în discuție conceptul de „act interpretativ” sau performanța dramaturgică și cadrul scenic general. Prin „performanța dramaturgică”, Goffman se referă la întreaga activitate a unui individ marcată de prezența sa continuă în fața unor observatori, activitate ce are o influență asupra acestora. În cazul protestelor din Halle, cadrul scenic general era reprezentat de Marktplatz. Ca orice alt cadru scenic, acesta implică existența unor elemente de decor-recuzită și obiecte de fundal pentru desfășurarea actelor interpretative.

În funcție de calitatea interpretării unui rol, actorii sociali ajung să naturalizeze personajul pe care îl interpretează, fiecare personaj performat va părea că emană în mod organic din performerul său. El aduce în discuție și alte concepte, precum rol, personaj, scenă, strategii dramaturgice, culise și scenografii⁶. Interpretarea unor roluri sociale și deci a unor personaje depinde de cât de familiarizați sunt actorii sociali cu tipologia unor interacțiuni, ritualuri, replici și atitudini scenice⁷.

Potrivit lui Goffman, nu doar schimbul discursiv cu interlocutorii structurează interacțiunea, ci și elementele materiale non verbale: modul în care se grupează interlocutorii în raport cu alții, comportamentele non verbale, corpul se află în centrul analizei de tip Goffman, felul în care actorii exploatează și se desfășoară în spațiul și în care se desfășoară interacțiunea. Goffman este interesat așadar de modul în care partenerii, grupurile de interlocutori se structurează prin interacțiune într-o microsocietate generând astfel un cadru de percepție pentru observator⁸.

Repere spațiale

Încep discuția prin a prezenta spațialitatea pieței Marktplatz din centrul orașului Halle. Ea este un platou deschis, împărțit în două mari părți aproximativ egale, de o șină de tramvai. Este mărginită la sud de un locaș de cult, biserica Marktkirche. La 10 metri de aceasta, și făcând parte din aceeași arhitectură, regăsim turnul „Roter”, iar la est regăsim clădirea Consiliului Local Halle. La nord, spațiul este mărginit de clădirea „Ratshof”, iar în centrul piațetei se află statuia lui Georg Friedrich Händel, la vest platoul fiind mărginit de un centru comercial, Kaufhof.

⁶ Camelia Beciu, *Comunicare și discurs mediatic*, București, Edit. Comunicare.ro, 2011, p. 53.

⁷ *Ibidem*, p. 59.

⁸ *Ibidem*, p. 54.

În fața Ratshof, deci în partea de nord a piațetei, în fiecare luni seara se strâng protestatarii. În jurul orei 18.00 încep să apară primii manifestați, iar forțele de ordine instalează baricade și delimitează două mari zone. În partea din față (la coborârea de pe scările Ratshof) se poziționează naționaliștii, în spatele unor baricade care delimitează o zonă tampon întotdeauna goală, iar de partea cealaltă a acestei zone se adună activiștii pro-globalizare. În stânga și în dreapta se regăsesc polițiști îmbrăcați în echipamente de luptă, cu tot arsenalul din dotare. Forțele de ordine sunt compuse atât din femei cât și din bărbați. Pe timp de iarnă, manifestațiile se desfășoară după căderea întunericului, iar lumina incandescentă a felinarelor din piață se revarsă asupra celor două zone de protest. Activiștii de ambele părți instalează microfoane, boxe, stații de amplificare, iar manifestații pro-globalizare ridică și corturi în care oferă ceaiuri și pliante. De partea cealaltă, naționaliștii instalează și ei o masă pe care așează un steag și câteva manifeste. În termenii lui Goffman avem de-a face cu un cadru scenic general, reprezentat de platoul din Marktplaz, la rândul-i încărcat de simbolistică.

Așadar, până aici am enumerat câteva elemente de decor și de fundal, ce țin de spațiul în care se vor desfășura actele interpretative. Scena fiind pregătită, pot intra și actorii. Primii sunt naționaliștii, care sosesc pe grupuri și se așează în jurul stativului care susține microfonul. Între orele 19.30 și 20.00 numărul crește vertiginos, de la cinci sau șase persoane responsabile cu amplasarea elementelor de decor la 300-400, în mai puțin de jumătate de oră. Dotați cu puține cartoane inscripționate cu mesaje (pe care le voi prezenta mai târziu), dar și cu câteva steaguri cu semnele acvilei, ei pregătesc discursurile și preiau microfonul.

În spatele baricadelor s-au strâns deja câțiva activiști pro-globalizare. Aceștia au de ridicat o infrastructură de protest ceva mai vastă, cu un repertoriu de mesaje mai divers decât cei din fața lor. Au mesaje inscripționate pe steaguri, pe bluze, pe bannere. Aproape fiecare dintre ei este dotat cu un fluier de plastic îngrozitor de zgomotos. Din când în când, în spatele lor un lider se mai ridică pe o scenă, dar nu pentru a ține discursuri, ci pentru a organiza mulțimea. În rest, în boxele „globaliștilor” răsună muzica, deși fluierul se aud cel mai tare. Pare un efort de a-i „acoperi” pe ceilalți.

Fără îndoială actorii principali ai acestor două proteste sunt cele două grupuri. „Globaliștii” se strâng în număr relativ egal cu cel al naționaliștilor. Interesant că ele se transformă în public pentru adversarul lor. Naționaliștii trimit chiar câțiva manifestați din propria lor tabără la baricade pentru a-i întârâta pe cei de dincolo. Aceștia dansează, flutură steagul cu un porumbel și fac diferite gesturi sincron. Ele sunt taxate prin semne obscene de tabăra adversă. În aceeași zonă mai găsim și alte tipuri de public, cum ar fi turiști care nu înțeleg cum și de ce se protestează, trecători independenți și neavizați, dar și publicul telespectator, deoarece din zona de tampon se află o cameră a televiziunii germane ZDF care filmează protestele. Sursele de lumină din piață generează diferite efecte, cum ar fi efectul „adâncimii”, creat pe treptele de la Ratshof, ocupate mereu de manifestații

naționaliști. În partea cealaltă, lumina urbană scoate în evidență bannerele protestatarilor și amplifică efectul dramatic⁹.

În zona din față, liderii mișcării naționaliste încep să-și anime „oamenii”, iar zona-tampon este ocupată brusc de către forțele de ordine, gata să intervină. Naționaliștii se îndreaptă către baricadă scandând împotriva „globaliștilor”, iar din acel moment trecerea cetățenilor prin piață este blocată, sirenele pornesc, zona de tampon este înșesată de oameni îmbrăcați în negru, cameramanul televiziunii este evacuat. Pare un moment de tensiune maximă. După cinci minute de scandări, naționaliștii se regrupează în cerc în jurul microfonului, în timp ce „globaliștii” rămân aliniați în spatele unui banner pe care scrie „Nazi? Nein, danke!” (Naziști? Nu, mulțumim!). Momentul se detensionează.

În perioada cercetării am stat în mulțime atât printre „globaliști”, cât și printre naționaliști. Naționaliștii cu care am discutat aveau între 30 și 45 de ani. Erau adolescenții din perioada căderii Zidului Berlinului. În partea „globaliștilor”, cei mai mulți sunt tineri cu vârste între 19 și 35 de ani, aici gradul de eterogenitate era mai mare, erau elevi, studenți, muncitori, membri ai partidelor, suporteri ai echipelor de fotbal. „Acolo sunt membri de partid”, îmi spuneau naționaliștii, acuzator, despre cei aflați de partea cealaltă a baricadei, în timp ce activiștii pro-globalizare îi descriau pe oponenții lor drept „neonaziști”, membri ai nucleului dur al PEGIDA și spuneau că, în viziunea lor, adversarii își doresc ca puterea politică să fie deținută doar de cei care „merită”¹⁰.

În interviurile pe care le-am, realizat toți cei cu care am discutat au abordat „știrile zilei”: problema refugiaților, atacurile teroriste din Franța, scăderea economică din Germania. Sigur, cu unghiuri total divergente de vedere în funcție de poziționarea lor spațială. Însă putem observa cum, la aceste proteste, mass-media este cea care construiește tema disputelor, o inoculează în mințile manifestanților și o supune „dezbaterii”. În definitiv, regăsim din nou celebrul motto al „teoriei agenda setting”: „presa nu ne spune cum să gândim, ci la ce să ne gândim”.

Aș dori să riven, însă, către elementele de spațialitate. Dacă în zona naționaliștilor aveam câteva steaguri și foi A4, în zona „globaliștilor” aveam de a face cu o recuzită mult mai vastă. Bannere realizate profesionist, care exprimau diferite mesaje („Refugees are Welcome”, „Nazi? Nein Danke!”), steaguri mult mai mari, colorate și impunătoare. În partea stângă a mulțimii de activiști, unde se aflau cei pro-globalizare, puteai recunoște cu ochiul liber o oarecare expertiză în organizarea de manifestații. Aici erau și membri ai partidelor ecologiste socialiste, practic un subgrup foarte bine organizat. În dreapta mulțimii „globaliste” erau mai degrabă elevi și studenți neînregimentați politic și cel mai probabil foarte puțin experimentați în metode și strategii de protest. Protestul „globaliștilor” semăna mai degrabă cu un manifest sindical. La un moment dat, aceștia au adus chiar o dubă echipată cu echipament de difuzare a muzicii, pentru a amplifica sunetul și a

⁹ Maxwell McCombs, *Setting the agenda: the mass-media and public opinion*, Cambridge, Polity Press, 2004.

¹⁰ Cătălin Augustin Stoica, Vintilă Mihăilescu, *Iarna vrajbei noastre. Protestele din România, ianuarie-februarie 2012*, București, Paideia, 2012.

incerca să-i facă foarte greu de auzit pe opozanții lor. Naționaliștii au răspuns acestui gest printr-o grupare și mai strânsă a cercului lor în jurul animatorului. Într-adevăr mesajele și sloganurile „globaliștilor” erau mai „profesionale”, mai ingenioase, dar naționaliștii recuperau printr-o exprimare mult mai unitară.

Configurația dramatică a protestului de luni seara din Marktplatz are o perspectivă și mai largă. În primul rând, în timpul manifestației spațiul pare cucerit în totalitate de către protestatari, însă este de fapt împărțit aproape în mod egal cu spectatori așezați în diferite locuri din piață. Spațiul pare așadar unul multivaloric, dominat de statuia muzicianului Händel. Despre factorul lumină și focalizarea sa pe mesaje am discutat mai sus, la fel ca și despre factorul media, care filma cu precădere protestatarii care făceau „spectacol televizual”, cum ar fi agitatorii naționaliștilor sau facțiunile partinice din zona „globaliștilor”. Spectacolul din piață ascultat de departe dădea senzația de vacarm. Un cetățean nevizitat și neinformați care auzea sunetul de la distanță putea considera ușor că în centrul orașului Halle se desfășoară un spectacol și nu un protest.

Diferențe de viziune

În cele două cadre sociale ale protestelor putem regăsi indivizi cu valori și ideologii diferite. Spuneam că subiectele tratate de ei sunt în general cele vehiculate de presa zilei. Propun cititorului să urmărim împreună două interviuri realizate cu doi dintre liderii părților implicate.

Frank Geppert, în vârstă de 44 de ani, are rol de animator pentru aripa naționalistă din Marktplatz, de profesie jurist, localitate de reședință Berlin.

Miroslav Stanici: De ce sunteți aici?

Frank Geppert: Suntem aici pentru pace, pentru onoare și pentru dreptate.

M. S.: Sunteți pro sau contra refugiaților?

F. G.: Suntem la mijloc. Cred că lumea trebuie să-și unească forțele pentru a rezolva această problemă. Nu suntem aici pentru sancțiuni economice. Nu ar trebui să susținem financiar războaie, guvernul nostru nu ar trebui să „exporte” război în toată lumea, însă trebuie să-i ajutăm pe refugiați. Nu susținem guvernul în politica sa de distrugere a societății din Orientul Mijlociu.

M.S.: Ce impresie aveți despre guvern?

F.G.: Este unul slab, fac multe greșeli. Exportă prea multe arme, susține imperialismul. Suține Statele Unite și Uniunea Europeană alături de alte forțe, contribuie la susținerea războaielor din toată lumea. Vrem un alt guvern, unul mai pacifist, și nu vrem ca soldații noștri să mai lupte pe alte meleaguri.

Janik are 33 de ani și este unul dintre puținii reprezentanți ai „globaliștilor” care a acceptat să fie înregistrat, de profesie agricultor, localitate de reședință: Berlinul.

M. S.: De ce sunteți aici?

Janik: Pentru că nu susțin politica celorlalți. Sunt neonaziști, sunt împotriva NATO, UE și a străinilor. Ei susțin că puterea trebuie să aparțină celor care o „merită”.

M. S.: Și atunci pe cine susții astăzi?

Janik: Dacă te uiți spre stânga, ai să vezi oameni din partidul ecologist, dar și socialiști.

M. S.: Preferi stânga spectrului politic?

Janik: Da, sunt de stânga, dar nu fac parte din niciun partid.

Janik: Cei de acolo continuă să mintă că ei sunt continuatorii protestelor începute la Leipzig în anul 1989.

M. S.: Ce părere ai despre criza refugiaților?

Janik: Refugiații sunt bineveniți, uită-te și la bannerul meu. Ceilalți se opun refugiaților, cum pot fi atât de absurzi?

M. S.: Ce părere ai despre NATO și UE?

Janik: Sunt un rău necesar, și nu văd o Europă unită fără Germania. Se pot întâmpla lucruri rele dacă Germania nu-și gestionează cum trebuie propria securitate.

Interviurile cu cei doi lideri le putem interpreta sub forma unor replici între principalii actori ai celor două mulțimi. Avem de-a face cu replica și contra-replica. În timp ce primul dintre ei își afirmă valorile, celălalt i le neagă. Am desprins teme generate de presă și disputate de lideri și de mulțimile lor. În timp ce primul dintre respondenți își afirmă dezacordul față de sancțiunile împotriva Rusiei și se declară împotriva implicării Germaniei în intervențiile armate din Orientul Mijlociu, el își manifestă euroscepticismul și sentimentul antiamerican, iar despre refugiați spune că trebuie ajutați (n. m. - dar nu găzduiți).

În același timp, mai tânărul Janik (33 de ani) nu face altceva decât să nege fiecare temă pe care celălalt lider o promovează. Janik își asumă faptul că protestul său este susținut de partide și își arată fățiș preferințele ideologice. Cei doi lideri par implicați într-o dispută iremediabilă. Este un schimb de replici de la distanță, ireconciliabil.

Naționaliștii au fost foarte deschiși la ideea de a vorbi în fața reportofonului, iar Frank Geppert a căutat să evite orice formulă care i-ar fi putut aduce edicheta de „radical”. Din mimica și gesturile sale parcă simțeam că acesta își caută cuvintele, simțeam încercarea sa de a controla modul în care este perceput. De partea cealaltă, Janik, fost student la Facultatea de Științe Politice, pe care nu apucase să o termine, a fost mai natural, mai dispus să-mi prezinte preferințele fără să-și măsoare prea mult cuvintele. Colegii săi de protest, în schimb, au refuzat să vorbească în reportofon. Au fost întrebări scurte dar relevante la care au răspuns. „I am more left” (sunt mai mult de stânga) fugind de reportofon. Tot în această parte tinerii pro-globalizare erau mai atrași de atmosfera locului decât de probleme sociale. În spatele „globaliștilor”, manifestații transformaseră întâlnirea într-un eveniment de socializare, cu bere și țigări.

Strategia protestelor

În prima parte a articolului postulam ipoteza conform căreia cele două grupări sunt antagonice politic și au valori radical opuse, însă comportamentul lor, repertoriul manifestărilor, este similar. Mă voi opri mai întâi la prima parte a ipotezei, conform căreia cele două grupuri sunt antagonice politic și au valori radical opuse. Naționaliștii manifestă poziții politice prin care își exprimă

euroscpticismul, anti-imperialismul și se opun politicilor adoptate de guvernul german (de exemplu politica cu privire la refugiați). Avem de-a face cu o strategie de afirmare a valorilor care neagă acceptarea elementelor străine în politica și viața socială din Germania.

Naționaliștii sunt mai degrabă adepți ai teoriilor conspiraționale. De cealaltă parte, adversarii lor sunt adepții unei politici de acceptare, de integrare, sunt încrezători în valorile unei „Europe unite”. Ei mai sunt încrezători și în raționalitatea deciziilor luate la nivel internațional de către decidenții politici. Spre exemplu, ei consideră necesară intervenția militară în Orientul Mijlociu. Spre deosebire de naționaliști, adepții unei economii de tip autarhic, „globaliștii” văd o economie deschisă în care statul să intervină cât mai puțin și doar acolo unde este necesar. Strategia manifestanților pro-globalizare este una de deconstruire a valorilor afirmate de naționaliști: „ne este teamă că naționalismul ar putea intra din nou în Germania, pe ușa din dos”. Așadar putem spune că prima parte a ipotezei se confirmă ușor.

Cele două grupuri sunt antagonice și au valori radical opuse.

Trecem la a doua parte a ipotezei în care încercăm să evidențiem faptul că repertoriile și comportamentele lor sunt similare, în ciuda diferențelor din prima parte. Spuneam, când discutam despre poziționarea în spațiu, că naționaliștii preferă să se strângă în jurul microfonului, în cerc, în timp ce „globaliștii” se aliniază în spatele imenselor bannere care denunță nazismul. Din punct de vedere al preferințelor de amplasare, putem spune că naționaliștii recurg la o formă verticală de protest, se strâng în jurul animatorului care ține adesea discursuri mobilizatoare vorbind despre teme precum „adevarata Germanie”, „sângele german” și „tărâm al germanilor”. Aș vrea să mă îndrept și către repertoriul de mesaje al naționaliștilor, pentru că o parte dintre ele mi-au atras atenția. De exemplu, naționaliștii aveau un singur steag, cu silueta unui porumbel alb pe un fond albastru, sub care era scris: „Raus aus der NATO” („afară din NATO”). Alt banner care atrăgea atenția era unul instalat la intrarea în perimetrul naționaliștilor: „Geld Regiert die War? Wer regiert das geld” (Banii fac războiul? Cei care controlează banii). Lângă el: „Wer Terrorist ist entscheiden wir!”, alături de steagul NATO, cel al Statelor Unite și două desene care făceau trimitere la ziarul „Bild” și „Der Spiegel”. Mesajul înseamnă „Noi stabilim cine sunt teroriștii”, cu trimitere directă la actorii menționați. Alt banner era scris direct în limba engleză, cu mesajul „end game!”¹¹.

În total contrast cu naționaliștii, tinerii activiști pro-globalizare aveau mesaje mult mai diversificate, scrise pe bannere realizate profesionist. Cel mai mare dintre ele avea o lungime de aproximativ 10 metri și era scris cu negru pe fond verde „Nazi? Nein, danke!”, iar la capătul mesajului o svastica aruncată într-un coș de gunoi. Alt banner făcea referire la refugiați, „refugees are welcome” (refugiații sunt bineveniți), iar un altul avea un singur cuvânt, „coexist”, în care litera C era o semilună specifică culturii musulmane, O-ul era o stea evreiască, iar T-ul era o cruce, mesajul fiind un apel la toleranță religioasă.

¹¹ Maxwell McCombs, *Setting the agenda: the mass-media and public opinion*, Cambridge, Polity Press, 2004.

Așadar dacă prima parte a ipotezei se verifică și anume că cele două grupuri sunt antagonice politic și au valori radical opuse, nu putem spune același lucru cu siguranță și despre cea de-a doua parte a ipotezei, conform căreia comportamentul și repertoriul lor sunt similare. Acest lucru se invalidează. În definitiv, în Marktplatz avem de a face cu două proteste total distincte: unul clamează valori de dreapta și întoarcerea la naționalism, iar celălalt susține toleranța, acceptarea valorilor de stânga. Și mai simplu: avem un protest de dreapta și un contra-protest de stânga. Pentru manifestanți, valorile nu se negociază, se dispută.

Protestul de luni al naționaliștilor are valențele unui ritual, făcând apel la simboluri, la ziua protestului, la locul protestului, la teme „de bun simț” precum încetarea finanțării războaielor. Însă între protestele din 1989 și cele din 2015 nu sunt puncte comune, sau vreun liant ideologic de unificare. În cazul „globaliștilor”, strategia lor de deconstruire a celuilalt protest pare să fie o barieră în calea afirmării propriilor valori. Și-ar mai afirma dorința de integrare a străinilor, a refugiaților, euro-optimismul moderat în cazul în care celălalt protest ar înceta să mai existe? Între cele două există o relație de cauzalitate. Protestul „globaliștilor” există pentru că există protestul naționaliștilor, care la rândul lor implică tot felul de resurse, considerându-se într-o competiție directă cu adversarii activiști pro-globalizare¹².

Concluzii

În acest articol am analizat protestele și contra-protestele care au loc în fiecare luni seara, în orașul Halle, inspirându-mă din ideile lui Goffman. Mai întâi am adus în discuție istoria protestelor din Germania de Est, ca mai apoi să abordez protestele din perioada 26 octombrie - 23 noiembrie a anului 2015, la care am participat. Materialul empiric folosit în paginile anterioare provine din observații directe, discuții informale și două interviuri înregistrate cu liderii participanților la proteste. Termenii centrali ai analizei mele au fost actul interpretativ, cadrul scenic general și dramaturgia protestelor, toate definite de Goffman.

Am descris cadrul scenic general și am evidențiat câteva aspecte legate de amplasarea fizică, decorul, fundalul, spațiul căruia i s-a acordat o simbolistică puternică. Spațiul fizic din fața primăriei din Halle a fost împărțit în două zone, în mod egal separate doar de o zonă de tampon de maxim 10 metri pătrați. În partea din față, unde se aflau naționaliștii, regăsim indivizii ai căror valori ideologice reclamă puritatea germană, pacea, izolaționismul, anti-imperialismul, euroscepticismul. Se protestează împotriva SUA, EU, NATO și a guvernului german. În cealaltă parte, peste baricadă, stau tineri, în marea lor majoritate de stânga, care contestă și încearcă să deconstruiască valorile protestatarilor din fața lor. În același timp ei manifestă pentru toleranță, integrare și necesitatea conectării Germaniei cu Europa și cu lumea întreagă¹³.

Între cele două spații fizice există diferențe de decor, de mesaje, de infrastructură, de protest, de abordări, lucru care construiește un efect dramatic.

¹² Cătălin Augustin Stoica, Vintilă Mihăilescu, *op. cit.*, p. 24.

¹³ Walter Lippmann, *Opinia publică*, București, Edit. Comunicare.ro, 2009, p. 72.

Dacă naționaliștii erau deficitari în exprimarea lor prin mesaje scrise, compensau prin unitate și forță sonoră. În cealaltă parte, „globaliștii” au dezvoltat un repertoriu mai vast de mesaje, iar fondul lor sonor se rezuma la muzica adusă în mașini sau la sunetul strident al fluierelor de plastic. În schimb, aici am avut parte de efecte vizuale mai puternice.

Așadar, cele două spații fizice ale protestului s-au constituit în spații fizice distincte, reprezentate de cei doi lideri intervievați. În timp ce unul dintre ei își afirmă valorile, celălalt nu face altceva decât să le nege pe ale adversarului și să afirme ulterior că valorile corecte sunt cele pe care le susține el. Aici am avut parte de un schimb de replici ireconciliabil, lucru indicat și de strategiile adoptate de cele două mulțimi. Dacă naționaliștii se strâneau în jurul liderului, fapt care mă determină să spun despre protest că este unul vertical, „globaliștii” au preferat să adopte o strategie mai des întâlnită în protestele sindicale, iar asta m-a făcut să spun despre acest protest că este unul orizontal și mult mai „profesionalizat” decât cel al naționaliștilor. În rândul tinerilor de stânga se puteau observa subgrupuri obișnuite cu astfel de protest.

În ultima parte am pus în discuție ipoteza conform căreia deși cele două grupări sunt antagonice politic și au valori radical opuse, comportamentul lor, repertoriul manifestărilor, sunt similare. Ipoteza a fost invalidată: au moduri de manifestare diferite, strategii diferite. În timp ce naționaliștii dobândesc poziții de afirmare, manifestanții pro-globalizare nu fac altceva decât să deconstruiască mesajele, simbolurile adversarilor, ca în final să-i denunțe ca neonaziști. Există așadar relații de cauzalitate între cele două proteste, deși strategiile și formele de manifestare diferă complet. Tânărul Janik afirma la sfârșitul unei discuții informale că: „Deși suntem total diferiți, avem și lucruri în comun. Dar ideile politice nu le putem negocia”.

